

भूमि सम्बन्धी समस्या समाधान आयोग

वारम्बार सोधिने प्रश्नहरू

क. कानून/नियम र कार्यविधिसँग सम्बन्धित

१. भूमिहीन सुकुमबासी कसलाई भनिन्छ ?

नेपाल राज्यभित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आयआर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ व्यक्तिलाई भूमिहीन सुकुमबासी सम्झनुपर्छ । र, सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्यलाई समेत जनाउनेछ ।

२. अव्यवस्थित बसोबासी कसलाई भनिन्छ ?

सरकारी ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन क्षेत्र जनिएको भए तापनि लामो समयदेखि आवाद कमोत गरेका वा घर टहरा बनाइ बसोबास गरेका, नम्बरी जमिन भएका वा जमिन नभए पनि आर्थिकरूपले सक्षम व्यक्तिलाई अव्यवस्थित बसोबासी सम्झनुपर्छ । र, सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्यलाई समेत जनाउनेछ ।

३. ऐलानी भनेको कस्तो जग्गा हो ?

सरकारका नाममा दर्ता भए वा नभएको, सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि लामो समयदेखि आवाद कमोत गरिआएको वा तत्कालीन समयमा आवाद कमोत गर्न दिएको जग्गालाई ऐलानी जग्गा सम्झनुपर्छ ।

४. सरकारी जग्गा भन्नाले कस्तो जग्गालाई बुझाउदछ ?

सरकारी जग्गा भन्नाले नेपाल सरकारको हक, स्वामित्व, नियन्त्रण वा अधीनमा रहेको सरकारी घर, भवन वा जग्गा, सडक, बाटो वा रेल्वे, वन, जंगल वा वन जंगलमा रहेका रुख, बुट्यान, नदी, खोलानाला, ताल, पोखरी तथा त्यसको डिल, नहर कुलो वा ऐलानी, पर्ती जग्गा, खनिज वा खनिजपदार्थ, हिमाल, भिर पहरा, डगर, बगर, सार्वजनिक बगैँचा, सार्वजनिक, सामुदायिक, गुठी वा कुनै व्यक्तिको नाममा रहेको जग्गा बाहेकको अन्य जग्गा सम्झनु पर्छ ।

५. सार्वजनिक जग्गा भनेको कस्तो जग्गा हो ?

सार्वजनिक प्रयोगका लागि रहेका परापूर्वकालदेखि रहेको घर, जग्गा, ढल वा बाटो, कुवा, पाँधरो, पानीघाट, इनार, पोखरी तथा त्यसको डील, गाईवस्तु निकाल्ने निकास, गौचर, खर्क, अन्त्येष्टिस्थल, चिहान, मसानघाट समाधिस्थल कब्रिस्थान रहेको जग्गा, पाटी, पौवा, देवल, धार्मिक उपासनास्थल, स्मारक, मठ, मन्दिर, चैत्य, गुम्वा, स्तूप, मस्जिद, इदगाह, कब्रस्थान, गिर्जाघर, चोक, डबली, चौतारी वा सो रहेको जग्गा, हाट, मेला, सार्वजनिक रुपमा मनोरञ्जन गर्ने वा खेलकुद गर्ने ठाउँ रहेको जग्गा, सार्वजनिक

प्रयोजनको लागि कसैले प्रदान गरेको निजी जग्गा वा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सार्वजनिक जग्गा भनी तोकिदिएको अन्य जग्गा सम्भन्नु पर्छ ।

६. **परिवार भन्नाले कस-कसलाई बुझिन्छ ?**

भूमिहीन सुकुमबासी वा अव्यवस्थित बसोबासीको पति, पत्नी, बाबु, आमा र छोरा, छोरीलाई एकै परिवार मानिन्छ । तर २०७६ माघ २८ अगावै कानुनबमोजिम अंशबन्डा गरी मानो छुट्टिटइ आ-आफ्नो पेसा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई भने अलग परिवारका रूपमा लिइन्छ ।

७. **भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीले कति जग्गा पाउँछन् ?**

आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीलाई एकपटकका लागि आवास प्रयोजनका लागि काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा बढीमा १ सय ३० वर्गमिटर (४ आना वा ७.६७ धुर) जमिन उपलब्ध गराउनेछ । यी क्षेत्रबाहेक अन्यत्रको हकमा बढीमा ३ सय ४० वर्गमिटर (१ कठ्ठा वा १०.६५ आना) जमिन उपलब्ध गराउनेछ ।

कृषि प्रयोजनका लागि भने तराई र भित्री मधेसमा बढीमा २ हजार वर्गमिटर (करिब ६ कठ्ठा) जमिन उपलब्ध गराइनेछ भने हिमाल तथा पहाडमा बढीमा ३ हजार वर्गमिटर (करिब ६ रोपनी) जमिन उपलब्ध गराइनेछ ।

८. **अव्यवस्थित बसोबासीले कति जग्गा पाउँछन् ?**

अव्यवस्थित बसोबासीले आवास प्रयोजनका लागि काठमाडौं उपत्यका, महानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा बढीमा १ सय ३० वर्गमिटरसम्म जमिन प्राप्त गर्न सक्छन् । यी क्षेत्रबाहेक अन्यत्रचाहिँ १ हजार वर्गमिटर (करिब ३ कठ्ठा अर्थात २ रोपनी) सम्म प्राप्त गर्छन् । अव्यवस्थित बसोबासीले कृषि प्रयोजनका लागि १० हजार वर्गमिटर (करिब १.५ बिघा/२० रोपनी) सम्म जमिन प्राप्त गर्न सक्छन् ।

९. **जग्गा लिए वा प्राप्त गरेबापत दस्तुर तिर्नुपर्छ वा पर्दैन ?**

भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीले कुनै दस्तुर तिर्नुपर्दैन । तर अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा भने तोकिएको दस्तुर बुझाउनुपर्छ ।

१०. **अव्यवस्थित बसोबासीले कति रकम बुझाउनुपर्छ ?**

अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा निजको आर्थिक अवस्था, बसोबासको स्थिति, जग्गाको प्रकृति, क्षेत्रफल, मूल्याङ्कन, आवाद कमोतको अवधि र अन्य जमिन भए/नभएको आधारमा तोकिएबमोजिम वर्गीकरण गरिनेछ । र, वर्गीकरणअनुसार तोकिएबमोजिमको दस्तुर लिइ जग्गाको स्वामित्व उपलब्ध गराइनेछ । बुझाउनुपर्ने एकीन दस्तुर फारामअनुसारको सूचना र जग्गा नापजाँच भई क्षेत्रफललगायत सम्पूर्ण विवरण प्रणालीमा प्रविष्ट गरेपछि मात्र थाहा हुन्छ ।

११. आयोगले आवाद कमोत वा बसेकै ठाउँको जग्गा दिन्छ कि अन्यत्रैको ?

भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासी सम्भव भएसम्म उनीहरू बसोबास गरेकै ठाउँमा जमिन उपलब्ध गराइनेछ । तर कानुनले दिन नमिल्ने भनि उल्लेख गरेका केही ठाउँमा बसोबास गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीलाई अन्यत्र स्थानान्तरण गरिनेछ । तर कानून अनुसार दिन मिल्ने जग्गामा बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा सोही स्थानमा दिईनेछ । सो बाहेकको जग्गामा बसेका बसोबासीलाई अन्यत्र जग्गा व्यवस्थापन गरिने छैन ।

१२. भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुमबासीले आयोगले दिने भनी तोकेको भन्दा बढी जमिन आवाद कमोत गरेको रहेछ भने त्यो सबै दाबी गर्न पाउँछ वा पाउँदैन ?

यस्तो अवस्थामा उसले आफूलाई भूमिहीन सुकुमबासी नभई अव्यवस्थित बसोबासीका नामबाट निवेदन दिनुपर्छ । त्यसरी निवेदन पेस गरेमा अव्यवस्थित बसोबासीले पाउन सक्ने जग्गाको क्षेत्रफलमा नबढाइ लिन पाउनेछ । तर यसरी पाउने पुरै जमिनको तोकिएको दस्तुर भने तिर्नेपर्छ । दलित भूमिहीन वा भूमिहीन सुकुमबासीले पाउने हदभन्दा बढीको मात्र तिर्दा पुग्ने भन्ने हैन ।

१३. भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीलाई जमिन उपलब्ध गराउन नसक्ने अवस्थामा के हुन्छ ?

काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीलाई जग्गाको सट्टा सरकारले तोकेको मापदण्डबमोजिमको सामूहिक वा एकल आवासीय एकाइ उपलब्ध गराउन सक्ने अधिकार पनि आयोगलाई छ । यसका लागि आयोगले यी क्षेत्रका भुपड बस्तीलाई सरकारी मापदण्ड बमोजिम सामुदायिक एकीकृत बस्ती विकास वा जग्गा विकासको माध्यमबाट बस्ती व्यवस्थापन गर्न वा गराउन सक्छ ।

१४. भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराइएको जमिन बेचबिखन गर्न पाइन्छ वा पाइँदैन ?

यसरी उपलब्ध गराइएको जमिन अंशबन्डा र अपुतालीको अवस्थामा बाहेक अन्य कुनै प्रक्रियाबाट १० वर्षसम्म हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन । सो अवधिपश्चात पनि भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासीलाई उपलब्ध गराएको जमिन स्वामित्वविहीन हुने गरी कुनै पनि बेहोराले हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन ।

१५. कसैले जमिन लिनका लागि भुटो वा गलत विवरण पेस गरेको रहेछ भने के हुन्छ ?

यदि कसैले आफ्नो विवरण लुकायो वा गलत विवरण पेस गरेमा जग्गा र संरचना पाइसकेको छैन भने २५ हजार रुपियाँसम्म जरिवाना हुन्छ । गलत विवरणकै आधारमा जमिन वा संरचना प्राप्त गरिसकेको भए त्यस्तो जमिन वा संरचना फिर्ता हुन्छ र उसलाई १ लाख रुपियाँसम्म जरिवाना वा १ वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुन सक्छ ।

१६. भुटो विवरण सिफारिस गर्नेलाई के कारबाही हुन्छ ?

हुन्छ । भुटो विवरण लेखी सरजमिन गर्ने वा भुटो व्यहोरा सिफारिस गर्नेलाई २५ हजार रुपियाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

१७. कुनै अव्यवस्थित बसोबासीले तोकिएको रकम तत्काल बुझाउन नसक्ने अवस्थामा के हुन्छ ?

उसले एकमुष्ट बुझाउन नसक्ने कारण खोली आयोगसमक्ष निवेदन दिन सक्छ । उक्त निवेदन छानबिन गर्दा उसको कारण विश्वसनीय देखिनुपर्छ । यस्तो अवस्थामा आयोगले ३ वर्षभित्र चुक्ता गर्ने गरी किस्ता तोकन सक्नेछ । तर उक्त रकम चुक्ता नहुन्जेल आयोगले उसको जमिनको जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा उपलब्ध गराउने छैन ।

१८. कसैले आवाद कमोत गर्दै आएको जमिन अव्यवस्थित बसोबासीको हैसियतले तोकिएको दस्तुर तिरी लिन नचाहेमा के हुन्छ ?

नियमानुसार जग्गा लिन नचाहेमा त्यस्तो जग्गा तत्काल आवाद कमोत गर्न छाडिदिनुपर्छ ।

१९. भूमिहीन सुकुमबासी र अव्यवस्थित बसोबासीले बसेकै वा भोगचलन गरेकै जमिन पाउँछन् त ?

केही निश्चित प्रकारका जमिन भए पाउँदैनन्- धार्मिक, सांस्कृतिक तथा सामरिक महत्वका क्षेत्रभित्रका । प्राकृतिक प्रकोप, विपद् व्यवस्थापन र वातावरणीय संरक्षणको दृष्टिबाट सुरक्षित गर्न आवश्यक देखिएको जग्गा । सार्वजनिक जग्गा, नदी, खोला वा नहर किनाराको जग्गा, जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गरिएको जग्गा, राष्ट्रिय निकुञ्ज वा संरक्षित क्षेत्रको जग्गा, हाल रुख बिरुवाले ढाकिएको वनको जग्गा र सडक सीमाभित्रका जग्गा । नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको प्रयोगका लागि आवश्यक रहेको जग्गा र अन्य तोकिए बमोजिमका स्थानका जग्गा ।

ख. निवेदन फाराम भर्ने/भराउनेसँग सम्बन्धित

२०. भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीले भर्ने/भराउने फाराम (अनूसूची ३, रातो रङको) कस्तो व्यक्तिले भर्ने हो ?

आफ्नो वा आफ्नो परिवारको नाममा नेपालभर नम्बरी जग्गा नभएको र आफू वा आफ्नो परिवारको आयले जग्गा जोड्न सक्ने सामर्थ्य पनि नभएकाले अनूसूची ३ अनुसारको फाराम भर्नुपर्छ ।

२१. नम्बरी जग्गा नभएको वा सामर्थ्य भएको/नभएको कसरी थाहा पाउने वा कसले निर्णय गर्ने ?

जसको निवेदन भरिएको हो ऊ स्वयंले घोषणा गरी निवेदन भर्ने हो । लगत सडकलकले कानुन र नियममा भएको कुरा बताइदिनुपर्छ । कुन फाराम भर्ने भन्ने विषय निवेदक स्वयंले निर्णय लिने विषय हो ।

२२. अव्यवस्थित बसोबासीले भर्ने/भराउने फाराम (अनूसूची ४ सेतो फाराम) कसले भर्ने वा भराउने ?

सरकारी, ऐलानी वा अभिलेखमा वन क्षेत्र जनिएका भए पनि दश वर्षदेखि आवादी भइरहेको जग्गामा बसोबास गरेका र नेपालभर कतै पनि आफू र आफ्नो परिवारको नाममा दर्ता जमिन भएकाले अव्यवस्थित बसोबासीको फाराम भर्नुपर्छ । त्यस्तै त्यस्तो सरकारी, ऐलानी वा अभिलेखमा वन क्षेत्र जनिएका भए पनि हाल आवादीमा बसोबास गरिआएका तर आफू र आफ्नो परिवारको आर्थिक हैसियत जग्गा जोड्न सक्ने सामर्थ्य भएकाले पनि अव्यवस्थित बसोबासीको फाराम भर्नुपर्छ ।

२३. भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीले पाउने हदभन्दा बढी जग्गा आवाद कमोत गर्दै आएकाले कस्तो फाराम भर्ने ?

नियमानुसार दिन मिल्ने भन्दा बढी जग्गामा बसोबास वा आवाद कमोत गर्दै आएकाले अव्यवस्थित बसोबासीले पाउने हदसम्मको जग्गा लिन चाहेमा उसले पनि अव्यवस्थित बसोबासीको फाराम भर्नुपर्छ।

२४. नागरिकता नभएका व्यक्तिको हकमा के गर्ने ?

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी र अव्यवस्थित बसोबासीको फारम भर्नका लागि नेपाली नागरिकता अनिवार्य गरिएको छ । वास्तविक भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासी परिवार जसको नागरिकता नभएका कारण फारम भर्ने स्थिति हुँदैन, उनीहरूको विवरण भने स्थानीय तहले लिइराख्न सक्छन् । तर फारम भर्नु हुँदैन ।

२५. ऐलानी जग्गा आवाद कमोत नगरेका (अन्य व्यक्तिको घर, डेरा वा जग्गामा बसोबास गरेका) भूमिहीन सुकुमबासीको हकमा के हुन्छ ?

कतै पनि आवाद कमोत नगरेका अन्य व्यक्तिको घर, डेरा वा जग्गामा बसोबास गरेका सुकुमबासीले पनि निवेदन दिन पाउँछन् । उनीहरूले पुख्र्यौली थलो वा हाल बसोबास गरेको स्थानमध्ये एक ठाउँबाट मात्र निवेदन दिनुपर्छ । सो बमोजिमको लगत संकलन गरिदिनु स्थानीय तहको कर्तव्य हुनेछ ।

२६. अनुसूची फाराम ३ र ४ मा पति/पत्नीको फोटो टाँस्ने भनी २ वटा कोठा दिइएको छ तर एकै व्यक्तिको १ भन्दा बढी पत्नी भएको खण्डमा कसरी फोटो टाँस्ने ? अनि एकल महिला र एकल पुरुषको हकमा के गर्ने?

एक भन्दा बढी पत्नी भएको हकमा जति जना छन् सबैको फोटो टाँस्नुपर्छ । एकल महिला र एकल पुरुषको हकमा भएको व्यक्तिको मात्र टाँस्नुपर्छ । एउटा कोठा खाली नै रहन्छ ।

२७. अभिभावकविहीन (जन्मँदै बाबु आमा गुमाएका, आफ्नो कोही नातागोता नभएका र जमिनसमेत नभएका) नाबालकले कसरी जग्गा पाउन सक्छन् ? फारम भर्दा कसरी भर्ने ?

संरक्षक भएको अवस्थामा उसैको संरक्षकत्वमा निवेदन दिन सकिन्छ । यस्तो नभएको अवस्थामा स्थानीय तहले जन्म दर्ता गरी नाबालककै नाममा निवेदन भर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ ।

२८. ऐलानी जग्गा भएका तर त्यस्तो परिवारका सम्पूर्ण सदस्य विदेशमा भए उनीहरूले कसरी निवेदन दिने?

हाल परिवारका सबै सदस्य विदेशमा रहेका र तत्काल आउन नसक्ने अवस्थामा स्थानीय तहले निजको परिवारको लागि एउटा निश्चित सेरियल नम्बरको सक्कल निवेदन छुट्याई निजको नजिकको आफन्तलाई उपलब्ध गराउने, आफन्तले स्क्यान गरी ईमेलमार्फत सो निवेदन विदेश पठाउने, सम्बन्धित व्यक्तिले निवेदन भरी स्क्यान गरी वडामा समय भित्रै पठाएर दर्ता गराउने र भरेको सक्कल निवेदन भरपर्दो माध्यमबाट पठाउने र पछि ईमेल मार्फत प्राप्त र सक्कल निवेदन एकै साथ राखी कारवाही अघि बढाउने।

२९. कसैको बाबुको नाममा भएको पुर्जायुक्त थोरै जमिनमा एउटा घर मात्र छ र अरू जमिन बाँकी छैन तर छोराहरू ३, ४ जना छन् भने तिनीहरूले सुकुमबासीको हैसियतले जग्गा दाबी गर्न पाउँछन् कि पाउँदैनन्?

बाबु आमाको सम्पत्तिमा निजका सन्तानको हक लाग्ने हुँदा सुकुमबासीको हैसियतमा उनीहरूले जग्गा दाबी गर्न पाउँदैनन् ।

३०. ऐलानी भनेर लामो समयदेखि बसेको वा आवादकमोत गरेको जग्गामा त्यसरी बसोबास वा आवादकमोत गरेको भन्दा पछि कसैले कुनै बेहोराले दर्ता गरेको रहेछ भने त्यसमा बस्नेले जग्गा पाउँछन् कि पाउँदैनन्?

त्यस्तो जग्गामा बस्नेले पनि निवेदन फारम भर्नुपर्छ । पछि त्यस्तो जग्गाको सम्बन्धमा बुझी ठहरे बमोजिम हुनेछ । सोही जग्गा दिन नमिल्ने अवस्थामा भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीको हकमा अन्यत्र जमिनको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

३१. एउटा परिवारले कति ठाउँमा निवेदन दिन पाउँछ ?

एउटा परिवारले आफू बसोबास गरेको वा जग्गा आवाद कमोत गरेको एक स्थानीय तहमा मात्र निवेदन पेस गर्ने हो । एक भन्दा बढी स्थानमा निवेदन पेस गर्न मिल्दैन । एक जिल्ला भित्रको जोडिएको एक भन्दा बढि स्थानीय तहमा अव्यवस्थित बसोबासीको हैसियतले जग्गा आवाद कमोत गरेको भए कुनै एकमा निवेदन फाराम भरि अन्य स्थानीय तहको जग्गाको सिफारिस सहितको विवरण सोहि निवेदनमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

३२. सम्बन्धित स्थानीय तहको नम्बरी जग्गा भएको हकमा जग्गाको मूल्याङ्कनका लागि छुट्टै सिफारिस चाहिन्छ कि सम्बन्धित वडाले फारममा नै उल्लेख गरिदिए पुग्छ ?

सम्बन्धित स्थानीय तहको बाहेक अन्यत्रको नम्बरी जग्गाको हकमा उक्त कित्ता र क्षेत्रफलको जग्गाको मूल्याङ्कन सिफारिस वा मूल्य खुलेको कर बुझाएको रसिद पेश गर्नु पर्दछ । सम्बन्धित स्थानीय तहको हकमा भने वडाले फारम रुजु गर्ने बेलामा एकीकृत सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि तोकेको मूल्य भए सोहीबमोजिम र सो नभए मालपोत कार्यालयको न्यूनतम मूल्याङ्कनका आधारमा मूल्याङ्कन गरी विवरण भरेमा पुनः अर्को छुट्टै सिफारिस अनिवार्य हुने छैन ।

३३. दाजुभाइ ३-४ जना छन् । व्यावहारिकरूपमा छुट्टिएका छन् । बाबुले छोराहरूलाई ऐलानी जग्गा भाग लाइदिएर आफ्नो नाममा पनि ऐलानी जग्गा राखेका छन् । अब बाबु कुनै एक छोरासँग बसेको हकमा बाबुले आफ्नो छुट्टै नाममा भर्न पाउने वा नपाउने ?

यसरी एकाघरमा बसेको अवस्थामा छुट्टै फाराम भर्न मिल्दैन । बाबु वा छोराको नाममा सबै परिवारका सदस्यको विवरण लेखी फाराम भर्नु पर्दछ । तर कानूनी रूपमा अंशवण्डा भएको अवस्थामा भने अलग अलग परिवारको रूपमा निवेदन भर्न पाइनेछ ।

३४. श्रीमान् वैदेशिक रोजगारमा छन् । श्रीमतीको नागरिकता छैन । परिवार मूलीमा श्रीमान्को नाम राखेर श्रीमतीले औंठा छाप र हस्ताक्षर गर्न मिल्छ वा मिल्दैन ?

श्रीमान्को नागरिकता राखेर उपस्थित महिला परिवार मूली रहने गरी फारम भर्ने । विदेशमा रहेको श्रीमान्ले श्रीमतीको नाममा फाराम भर्न मञ्जुरीनामा लेखी पठाउने र उक्त मञ्जुरीनामा अनिवार्य समावेश गर्नुपर्छ । तर यसरी निवेदन भर्दा समेत श्रीमान् श्रीमति दुवै जनाको फोटो टाँस गर्नु पर्नेछ ।

३५. जग्गाको तिरो बुझाउँदा जग्गाको क्षेत्रफल र मूल्य खुलेको अवस्थामा पुनः स्थानीय तहबाट मूल्याङ्कनको सिफारिस लिनुपर्छ कि पर्दैन ?

पछिल्लो आ.व.को तिरो बुझाएको रसिद छ र उक्त रसिदमा उक्त जग्गाको मूल्य पनि खुल्छ भने छुट्टै सिफारिस लिनुपर्दैन ।

३६. स्थानीय तहले एकीकृत सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि मूल्याङ्कन नै नगरेको अवस्थामा केलाई आधार मानेर सम्पत्तिको मूल्याङ्कन गर्ने ?

यस्तो अवस्थामा जग्गाको हकमा मालपोतले रजिस्ट्रेसन प्रयोजनका लागि निर्धारण गरेको मूल्यलाई आधार मान्ने र चल सम्पत्तिको हकमा व्यक्तिले स्वघोषणा गरेबमोजिम हुन्छ ।

३७. श्रीमान्को नागरिकता छ, श्रीमतीको छैन । निवेदन दिन दुवैको नागरिकता अनिवार्य हो वा हैन ?

दुवैको नागरिकता नभएको हकमा एउटाको मात्र नागरिकताको आधारमा निवेदन फारम भर्न/भराउन मिल्छ । यस्तो अवस्थामा नागरिकता हुनेले परिवार मुलिको रूपमा निवेदन दिनुपर्नेछ ।

३८. फिल्डबुकमा नाम भएकाले फाराम भर्नुपर्छ वा पर्दैन ?

फिल्डबुकमा नाम भएकाले फारम भर्नुपर्दैन ।

३९. नगर विकास र आवास कम्पनीको जग्गामा बसोबास गरेकाले फारम भर्ने वा नभर्ने ?

नियमावलीमा प्रचलित कानूनबमोजिम बसोबास व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकारद्वारा स्थापित संस्थाको जग्गामा बसोबास वा आवाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी वा अव्यवस्थित बसोबासीसमेतको एकीकृत र समन्वयात्मक ढङ्गले व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त हुने देखिएमा त्यस्तो संस्थाको सम्बन्धित कानून र यी नियमहरूको अधीनमा रही आयोग र सम्बन्धित संस्थाको सहमतिमा नियम ४१ ख. वा ४१ ग. मा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढ्ने गरी त्यस्तो संस्थाको जग्गाबाट यी नियमबमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी वा अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ । यसो हुँदा नगर विकास वा आवास कम्पनी र आयोगबीच सहमति भएको हकमा निवेदन पेस गर्न सकिन्छ । राष्ट्रिय आवास कम्पनी र आयोगबीचको सहमति भएको हुँदा आवास कम्पनीको हकमा निवेदन लिन सकिन्छ ।

४०. कानुनले दिन नमिल्ने भनी तोकेको स्थानमा बसोबास गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीको फारम भर्ने वा नभर्ने ?

कानुनले दिन नमिल्ने भनी तोकेको स्थानमा बसोबास गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीको पनि फारम भर्नुपर्छ । फारम भर्नुको उद्देश्य उनीहरूलाई त्यही बसेकै ठाउँमा जग्गा दिने भनेको हैन । दिन नमिल्ने स्थानका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीलाई आयोगले अन्यत्र व्यवस्थापन गर्नेछ ।

ग. विविध

४१. आयोगले गाउँब्लकको समस्या पनि समाधान गर्छ वा गर्दैन ?

गाउँब्लकको जग्गाको विषयमा छुट्टै भोगअनुसार नापजाँच गरी पुर्जा वितरण गर्ने कार्य नापी कार्यालयले गरिरहेको हुँदा सोहीअनुसार हुन्छ । यो विषय आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दैन ।

४२. आयोगले व्यक्तिलाई मात्र जग्गा दिन्छ कि विद्यालय, स्थानीय तह वा भोगचलन गरिरहेका अन्य संस्था/निकायलाई पनि दिन्छ ?

आयोगले विद्यालय, स्थानीय तह, संस्था कसैलाई पनि जमिन उपलब्ध गराउँदैन । तर सरकारी जग्गा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको कार्यालय वा निकाय वा सामुदायिक विद्यालयले भोगचलन गरेको पाइएमा आयोगले त्यस्तो जग्गाको जग्गा धनी दर्ता सेस्ता र जग्गा धनी दर्ता प्रमाण पुर्जामा नेपाल सरकारको स्वामित्व कायम गरी सम्बन्धित निकायलाई उपयोग गर्न दिन सक्नेछ ।

४३. यो आयोगले यसअघिका विभिन्न आयोग, समिति आदिले कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाई अधुरा रहेका विषय पनि समाधान गर्छ वा गर्दैन ?

यो आयोगको मुख्य जिम्मेवारीमध्ये यसअघि आयोग, समिति, कार्यदल आदिले अधुरा राखेका भूमि समस्या पनि समाधान गर्नु हो । यसका लागि छुट्टै ३५ दिने सूचना प्रकाशन हुन्छ । जसअनुसार आयोगको जिल्ला समितिमा निवेदन दिनुपर्छ ।

४४. तत्कालिन समयमा जग्गा नाप जाँच गर्दा छूट भएको रहेछ भने त्यस्तो जग्गाको हकमा के हुन्छ ?

यो विषय आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दैन ।

४५. एकै जिल्लाको सिमाना जोडिएको स्थानीय तहमा आवाद कमोत गरेको जग्गा तोकिएको क्षेत्रफल सम्म पाउने भन्ने व्यवस्था छ । यसमा ठ्याक्कै सिमाना भनेको के हो ?

सिमाना जोडिएको स्थानीय तहमा जहाँसुकै भए पनि पाउने हो । ठ्याक्कै भनेको सीमा जोडिएको जग्गा मात्र हैन । सीमा जोडिएको स्थानीय तहभित्रको भन्ने हो ।

४६. यसअघि सरकारबाट जग्गा पाइसकेको व्यक्तिले सो जग्गा बेचिसकेर पुनः भूमिहीन भएको अवस्थामा फेरि यस आयोगबाट जग्गा पाउँछ कि पाउदैन ?

यसअघि सरकारबाट भूमिहीन सुकुमबासीको हैसियतमा जग्गा पाइसकेको व्यक्ति वा निजको परिवारले पुनः जग्गा पाउँदैन ।

४७. यसअघि सरकारबाट जग्गा पाइसकेको व्यक्तिले सो जग्गा बेचिसकेर पुनः भूमिहीन भएको अवस्थामा फेरि यस आयोगबाट जग्गा पाउँछ कि पाउँदैन ?

यसअघि सरकारबाट भूमिहीन सुकुमबासीको हैसियतमा जग्गा पाइसकेको व्यक्ति वा निजको परिवारले पुनः जग्गा पाउँदैन ।

(२०७७ फागुन ७ मा प्रकाशित)

छुटेका र नयाँ प्रश्नहरु थपिदै लगिनेछ ।